

FIIA 5/2017

COMMENT

Arkady Moshes & Ryhor Nizhnikau
Ulkopoliittinen instituutti

Vuosi pakotteiden poistamisen jälkeen: Onko Eurooppa valmis kriisiin Valko-Venäjällä?

Euroopan unionin ja Valko-Venäjän suhteiden normalisointi on johtanut vaatimattomiin tuloksiin eikä ole juuri vauhdittanut Valko-Venäjän uudistuksia. Venäjä on silti katsonut Aljaksandr Lukašenkan lähentyneen länttä ja kiristänyt siksi suhteitaan Minskiin. Itä-Euroopassa saattaa hautua uusi kriisi.

Helmikuun 15. päivänä vuonna 2016 EU päätti olla jatkamatta pakotteita, jotka se oli asettanut viisi vuotta aiemmin Aljaksandr Lukašenkan hallinnolle. Pakotteiden takana olivat hallinnon brutaalit toimet opposition tukahduttamiseksi. Pakotteet lopetettiin palkinnoksi siitä, että Valko-Venäjä oli vapauttanut jäljellä olleet poliittiset vangit, sortanut oppositiota vuoden 2015 presidentinvaalikampanjan aikana aiempaa vähemmän ja – mikä ehkä tärkeintä – vetänyt tukeaan Venäjältä Ukrainan konfliktissa. Päätöksen taustalla oli myös toiveita ja odotuksia siitä, että Euroopan ja Valko-Venäjän suhteiden normalisoiminen saisi Lukašenkan käynnistämään poliittisen liberaalisaation ja talouden uudistamisen.

EU halusi lopettaa pakotteet juuri viime vuonna myös siitä syystä, että EU saattoi siten testata uuden ”asiakasystävällisen” naapuruuspolitiikkansa tehoa. Uudessa politiikassa painotetaan aiempaa vähemmän arvoja ja keskitytään entistä enemmän parantamaan kumppanimaiden kykyä selvittää häiriötilanteista. Valko-Venäjä oli puolestaan valmis vähentämään riippuvuuttaan Venäjästä ja etsimään uusia rahoituslähteitä.

Vuotta myöhemmin on selvää, että EU:n ja Valko-Venäjän lähentymisen tulokset ovat jääneet laihoiksi. Ne näkyvät selkeimmin EU:n

vähäisessä hankerahoituksessa ja muuttoliikkeen sääntelyssä. EU ja Valko-Venäjä ovat allekirjoittaneet niin sanotun liikkuvuuskumppanuuden ja edenneet viisumien telyjä ja takaisinottamista koskeissa neuvotteluissa. Lisäksi 80 maan kansalaiset, mukaan lukien EU-kansalaiset, ovat voineet kuluvan vuoden tammikuusta lähtien vieraila Valko-Venäjällä viiden päivän ajan ilman viisumia.

Poliittisia vapauksia ei Valko-Venäjällä kuitenkaan ole lisätty. Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö ETYJ totesi viimevuotisten vaalien yhteydessä, että suurin osa sen aiemmista suosituksista oli jätetty huomiotta ja vaalien käytännön järjestelyjä oli parannettu vain nimeksi. Näin oli siitäkin huolimatta, että parlamenttiin valittiin viime vuonna yksi opposition ehdokas ja yksi kansalaisyhteiskunnan edustaja. Tiedotusvälineitä ja poliittisia aktivisteja painostetaan edelleen. EU:n ja Valko-Venäjän välinen ihmisoikeusdialogi on lähentänyt osapuolia ydinkysymyksissä vain vähän. Esimerkiksi kuolemantuomio on Valko-Venäjällä yhä käytössä.

Myöskään talousuudistukset eivät ole päässeet vauhtiin. Valko-Venäjä on uudistusmielisestä retoriikastaan huolimatta torjunut Kansainvälisen valuuttarahaston IMF:n ehdot (Valko-Venäjälle on tarjottu kolmen miljardin dollarin lainaa), ja tämä

estää myös EU:n makrotaloudellisen tuen saamisen. Valko-Venäjän hallitus pitäytyy mieluummin vanhassa mallissa: valtio säilyttää taloudellisen määräysvallansa ja tukee edelleen julkista sektoria sekä neuvostotyylisiä sosiaaliturvajärjestelmää. ”Me olemme jo tehneet kaikki uudistukset”, Lukašenka totesi viime lokakuussa.

Tämä malli on hallinnon sisäpoliittisen legitimitietin perusta, mutta ongelma on, ettei malli enää toimi. Valko-Venäjän bruttokansantuote supistui viime vuonna 2,6 prosenttia ja on nyt vuoden 2007 tasolla. Vienti on vähentynyt 13 prosenttia. Valtiolla on 4,9 miljardin dollarin edestä kultaa ja valuuttavarantoja, mutta ulkoista velkaa tulee yksin tänä vuonna maksettavaksi 3,4 miljardia. Haaliakseen valtiolle tuloja viranomaiset nostavat tekaistuja syytteitä yrityksiä vastaan, nostavat julkisten palvelujen hintoja ja verottavat ”yhteiskunnallisiksi syöpäläisiksi” kutsumiaan ihmisiä, joilla ei ole virallista työtä.

Venäjä seuraa silti mustasukkaisesti Lukašenkan hallinnon keimailua lännen kanssa, vaikka sen tulokset ovatkin laihoja. Venäjä koettaa luoda itselleen uutta vaikutusvaltaa suhteessa ”lähimpään liittolaiseensa”. Odotettavissa on ”enemmän vähemmällä” –politiikkaa: Venäjä yrittää turvata Valko-Venäjän täyden uskollisuuden Venäjän ja

Ulkopoliittinen
instituutti

Kruunuvuorenkatu 4

PL 400

00161 Helsinki

Puhelin

(09) 432 7000

Fax

(09) 432 7799

www.fiia.fi

Ulkopoliittinen instituutti on riippumaton tutkimuslaitos, joka tuottaa korkeatasoista tutkimusta poliittisen päätöksenteon ja avoimen keskustelun tukemiseksi niin kotimaassa kuin kansainvälisestikin.

Korkean laadun varmistamiseksi ainakin kaksi asiantuntijaa lukee ja kommentoi kaikkien instituutin julkaisujen käsikirjoituksia. Julkaisut käyvät lisäksi läpi ammattimaisen kielitarkastuksen ja editointiprosessin. Julkaistavat näkemykset ovat kirjoittajien omia.

lännen välisessä geopoliittisessa kiistassa, mutta minimoi itselleen aiheutuvat kustannukset.

Venäjän ja Valko-Venäjän suhteet ovat jo muuttuneet merkittävästi. Venäjän avokätiset tukiaiset ovat perinteisesti olleet tärkein tekijä Valko-Venäjän ”talousihmeen” takana, mutta enää niitä ei jaeta. Venäjä kieltäytyi viime vuonna Valko-Venäjän pyynnöstä alentaa kaasun hintaa. Tämä johti Valko-Venäjän 550 miljoonan dollarin velkoihin Venäjälle. Saman vuoden jälkipuoliskolla Venäjä vähensi raakaöljyn toimituksiaan 12 miljoonasta tonnista 6,5 miljoonaan, mikä aiheutti Valko-Venäjälle noin 1,5 miljardin dollarin vientitulojen menetykset. Venäjän viranomaiset myös rajoittavat merkittävästi maataloustuotteiden tuontia Valko-Venäjältä. Myös Euraasian talousliiton makrotaloudellista tukea viivytellään.

Lukašenka puolestaan osoittaa uhkarohkeasti tottelemattomuutta. Hän kieltäytyi viimeistelemästä sopimusta, joka olisi sallinut Venäjän pitää lentotukikohtaa Valko-Venäjällä. Hallinto nosti yksipuolisesti venäläisen öljyn kauttakulkuhintaa. Joulukuussa Lukašenka jätti ilmestymättä Euraasian talousliiton huippukokoukseen Pietariin, ja hän viivyttelee liiton uuden tullikoodeksin allekirjoittamista. Valko-Venäjä

pidätti äskettäin kolme bloggaajaa, koska katsoi heidän levittävän maassa ”venäläisen maailman” ideologiaa. Lyhyesti sanottuna maiden kahdenvälinen konflikti yltyy.

Olisi vastuutonta ennakoida tämän kaiken johtavan siihen, että Venäjä panisi Lukašenkan viralta tai että maat ”yhdistyisivät vapaaehtoisesti” Krimin mallin mukaan. Kukaties tilanteeseen löytyy väliaikainen kompromissi. On kuitenkin selvää, että Valko-Venäjä ei enää ole entisenlainen EU:n itäisen naapuruston vakauden saareke.

EU:n pakotteiden jälkeinen Valko-Venäjän-politiikka, joka perustuu teknokraattiseen ja vähittäiseen suhteiden uudelleenrakentamiseen, toimii vain hyvällä säällä. EU:n kannattaisi kuitenkin alkaa varautua siihen, mitä on pidetty mahdottomana, oli se sitten Valko-Venäjän taloudellinen romahdus, perinpohjainen sisäinen muutos tai ulkoa aiheutettu kriisi. Jokainen vaihtoehto vaatisi Euroopalta nykyistä huomattavasti parempia valmiuksia, sitoutumista ja resursseja.